

Čo (ne)vieme o mikrosvete

Mikuláš Gintner

Katedra fyziky

Žilinská univerzita

2010

Obsah:

I. Čo vieme

II. Ako sme na to prišli

III. Čo nevieme

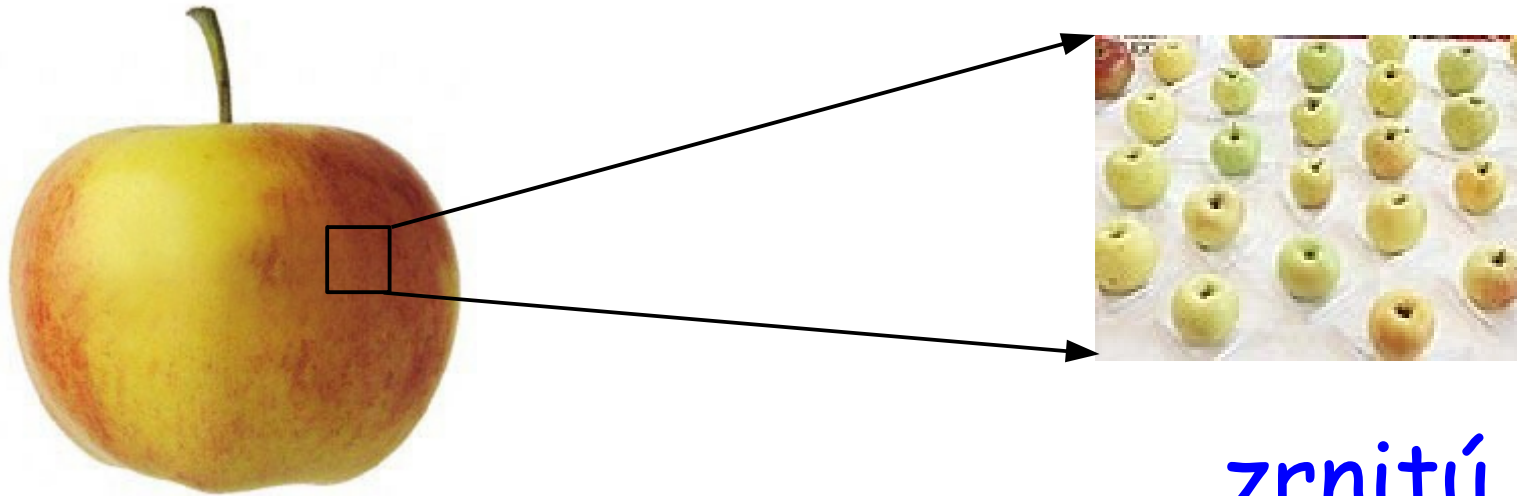
IV. Ako sa to pokúšame zistiť

I. Čo vieme

Akú má hmota štruktúru ...

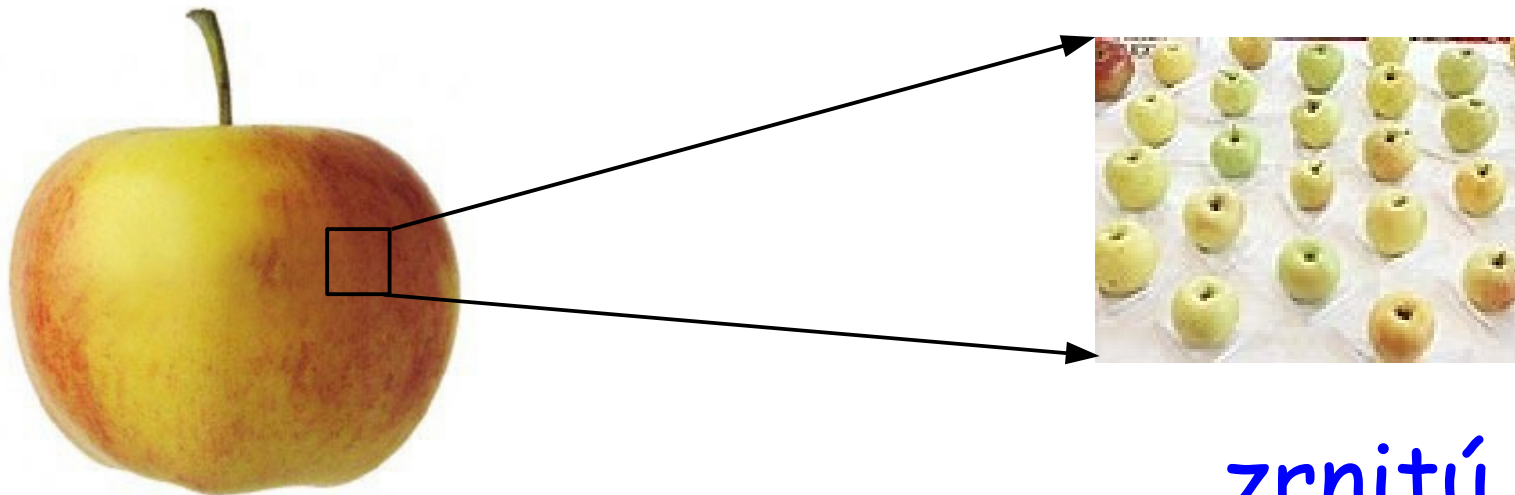

Akú má hmota štruktúru ...

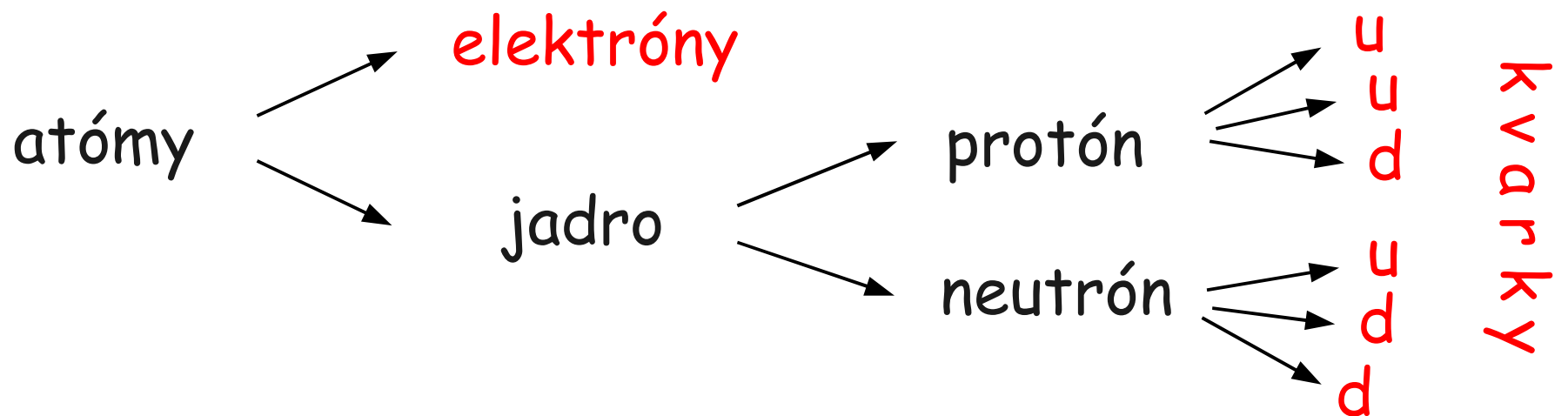

... zrnitú

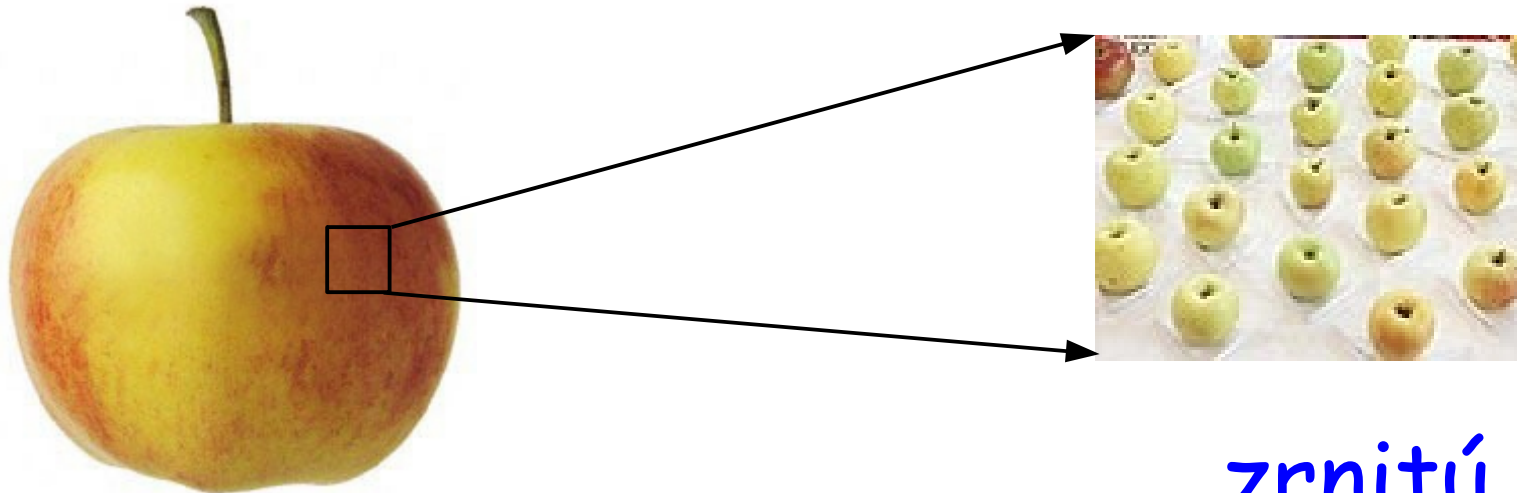
Akú má hmota štruktúru ...

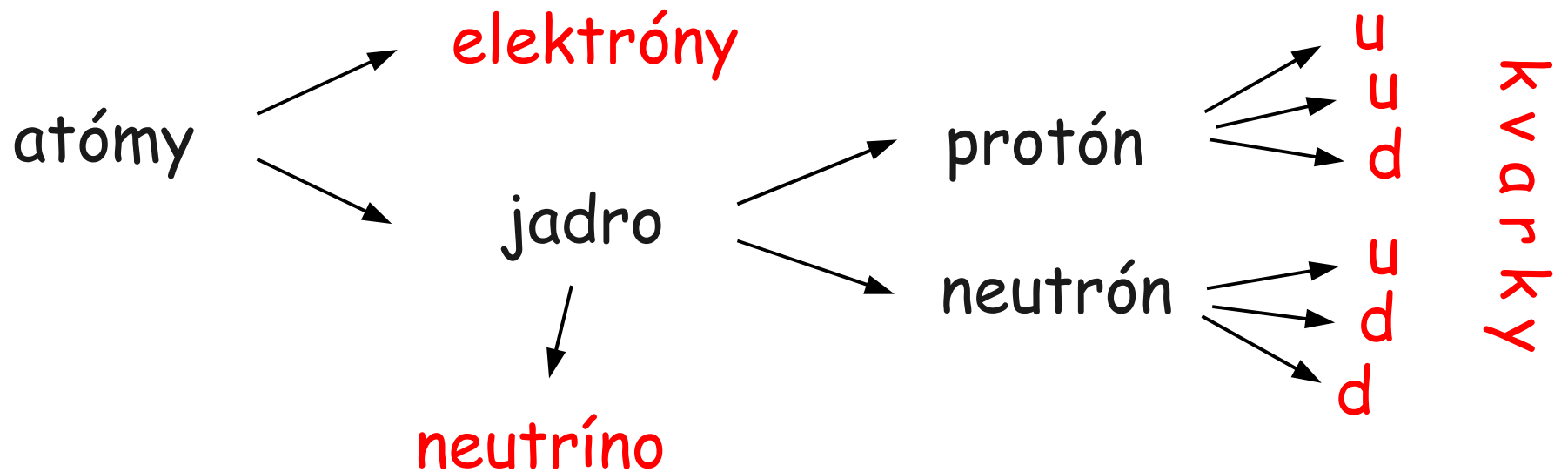
... zrnitú

Akú má hmota štruktúru ...

... zrnitú

neutrino	elektron	u kvark	d kvark	protón neutron	Au
< 0.000 000002	0.0005	0.0015 - 0.0033	0.0035 - 0.0060	0.94 0.94	197x0.94= 185

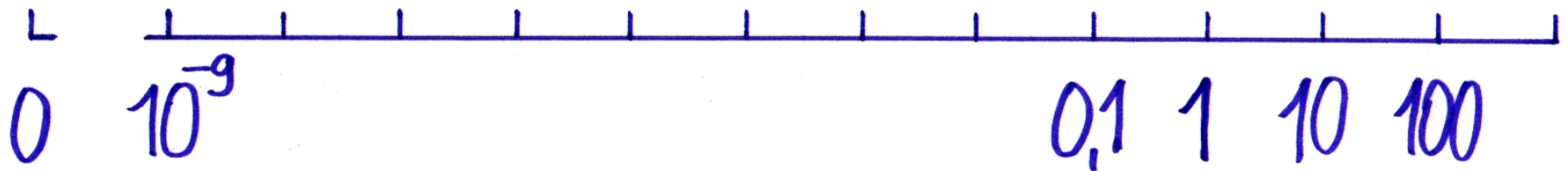
neutrino	elektrón	u kvark	d kvark	protón neutrón	Au
< 0.000 000002	0.0005	0.0015 - 0.0033	0.0035 - 0.0060	0.94 0.94	197x0.94= 185

← ... →
neutrino

▲ ▼
e u d

◡
protón

◡
Au

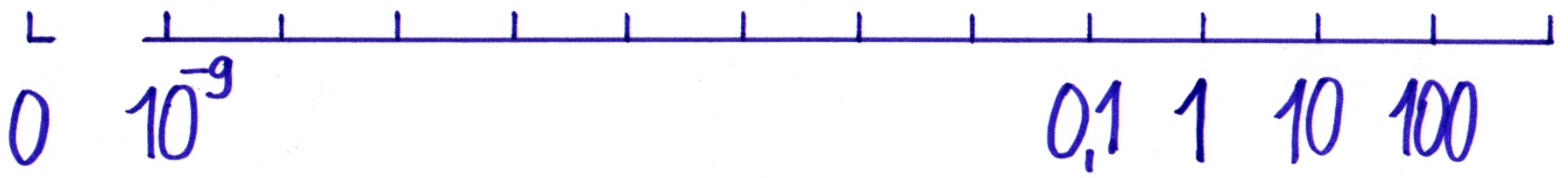
neutrino $\rightarrow$ μ s c

$\leftarrow$ $\dots$ $\rightarrow$
neutrino

$\blacktriangle$ $\blacktriangledown$
e u d

pentagon
protón

pentagon
Au

taón

neutrino

b

t

mión

neutrino

s

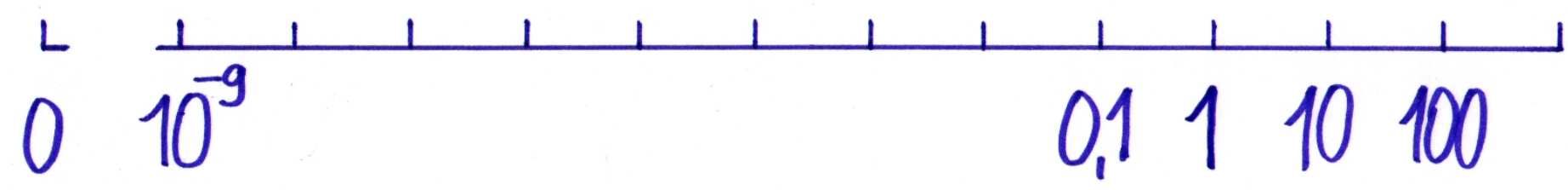
c

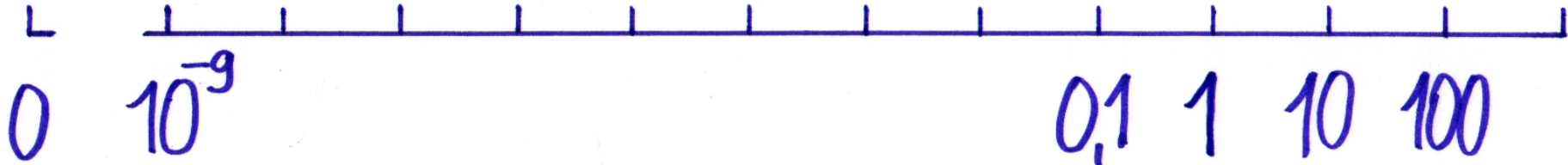
neutrino

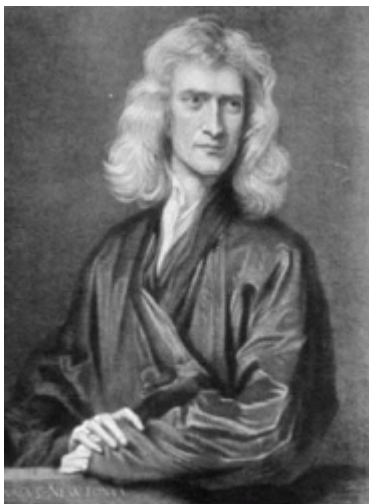
e u d

protón

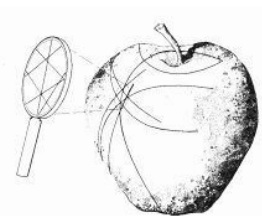
Au

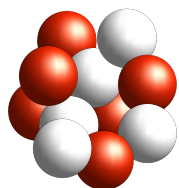

Newtonovo jablko → gravitačná sila

atóm + atóm → elmag sila
elektróny + jadro

protón + neutrón → silná sila
kvark + kvark jadrová

rádioaktívny rozpad → slabá sila

• gravitačná sila → gravitón ???

• elmag sila → fotón

• silná sila → gluóny

• slabá sila → W^+, W^-, Z

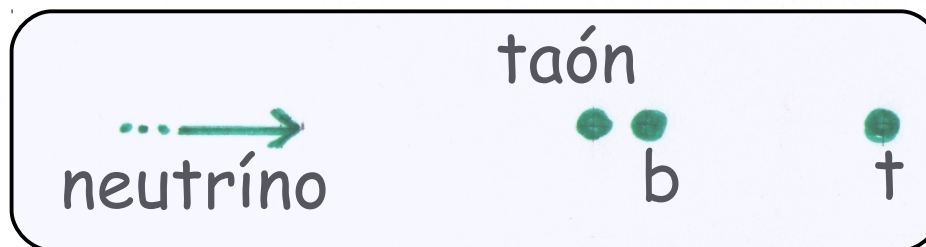
$$m_W \approx 80 \text{ GeV}$$

$$m_Z \approx 90 \text{ GeV}$$

◆ gluón

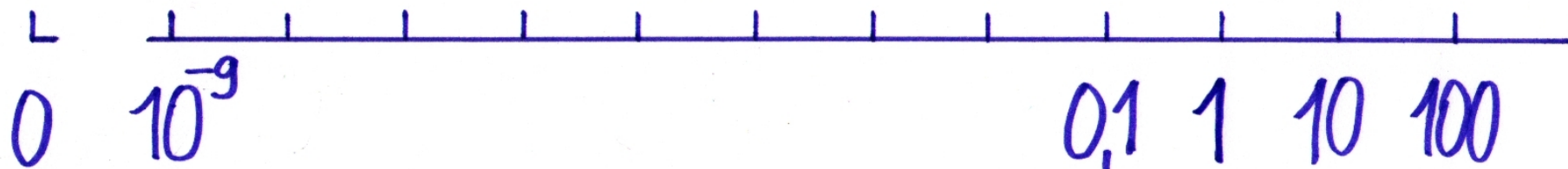
◆ fotón

W Z

protón

Au

Makrosvet:

- zmena hybnosti

$$\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$$

silá

(interakcia)

Mikrosvet:

- zmena hybnosti

- zánik a vznik častíc

Makrosvet:

- zmena hybnosti

$$\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$$

Mikrosvet:

- zmena hybnosti
- zánik a vznik častíc

сила

(interakcia)

hmotnosť

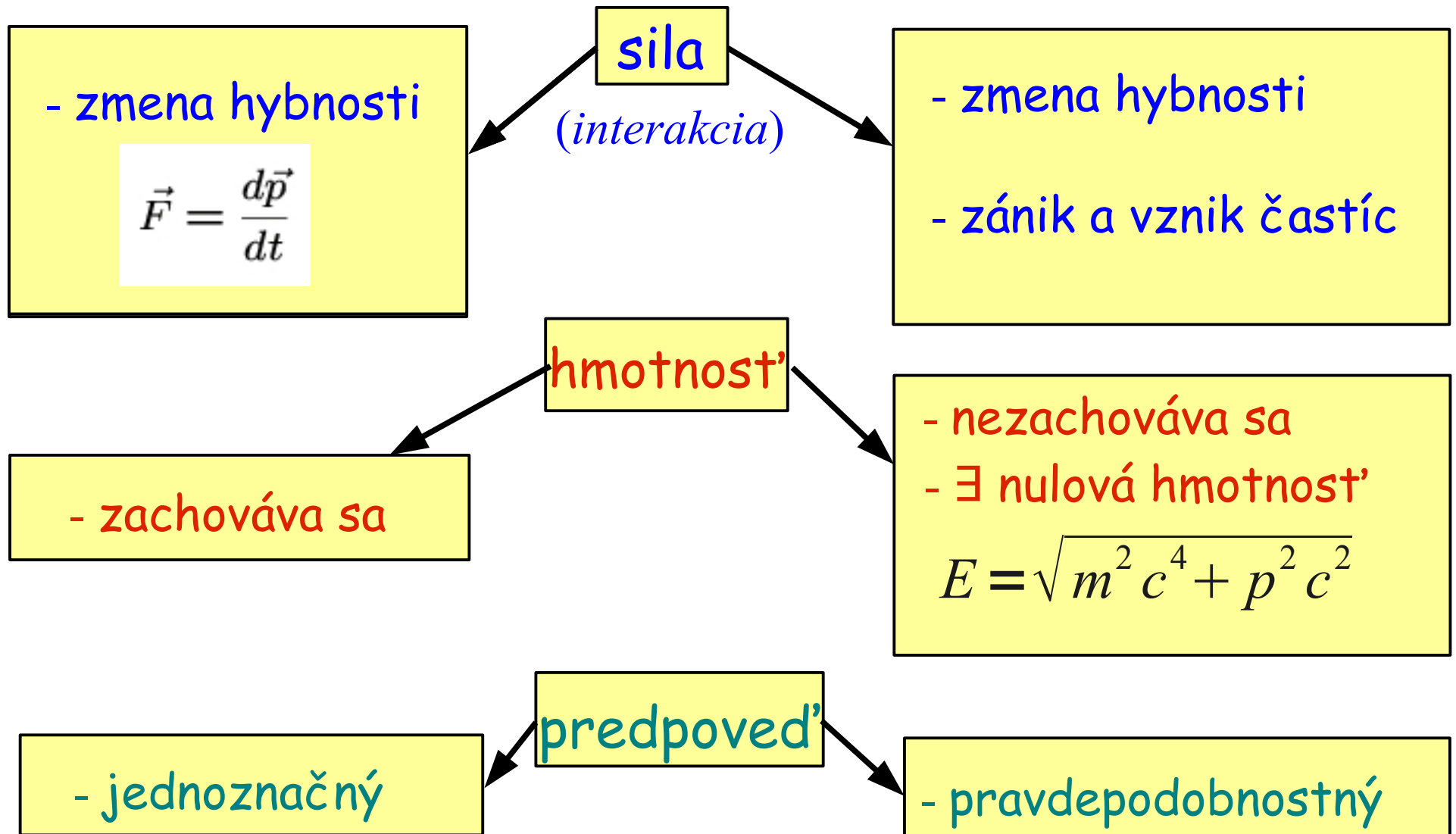
- zachováva sa

- nezachováva sa
- $\exists$ nulová hmotnosť

$$E = \sqrt{m^2 c^4 + p^2 c^2}$$

Makrosvet:

Mikrosvet:

II. Ako sme na to prišli

Najnepochopiteľnejšie na našom vesmíre je to,
že je pochopiteľný.

A.Einstein

Najnepochopiteľnejšie na našom vesmíre je to,
že je pochopiteľný.

A.Einstein

Najnepochopiteľnejšia vec na svete je daň z príjmu.

A.Einstein

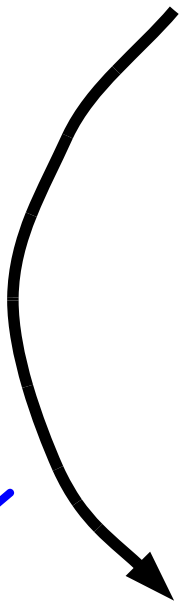
REALITA

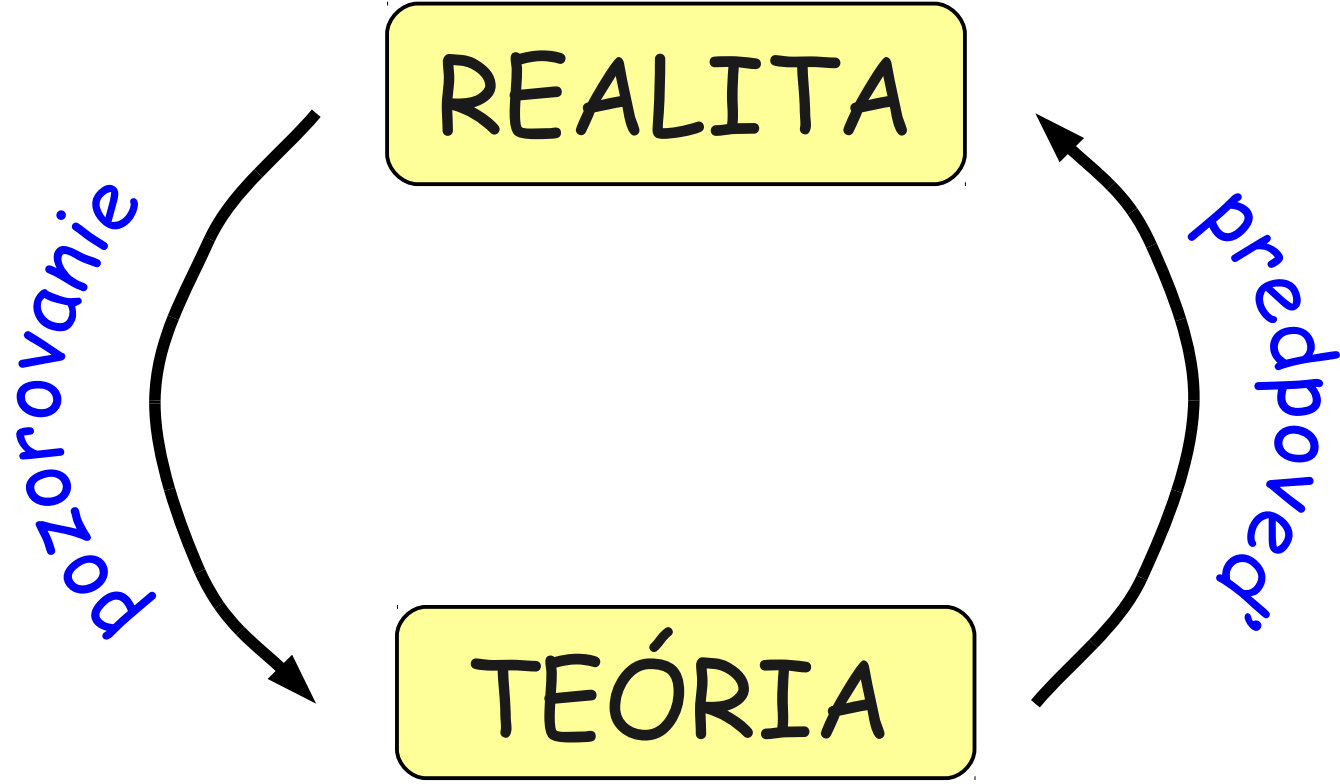
TEÓRIA

pozorovanie

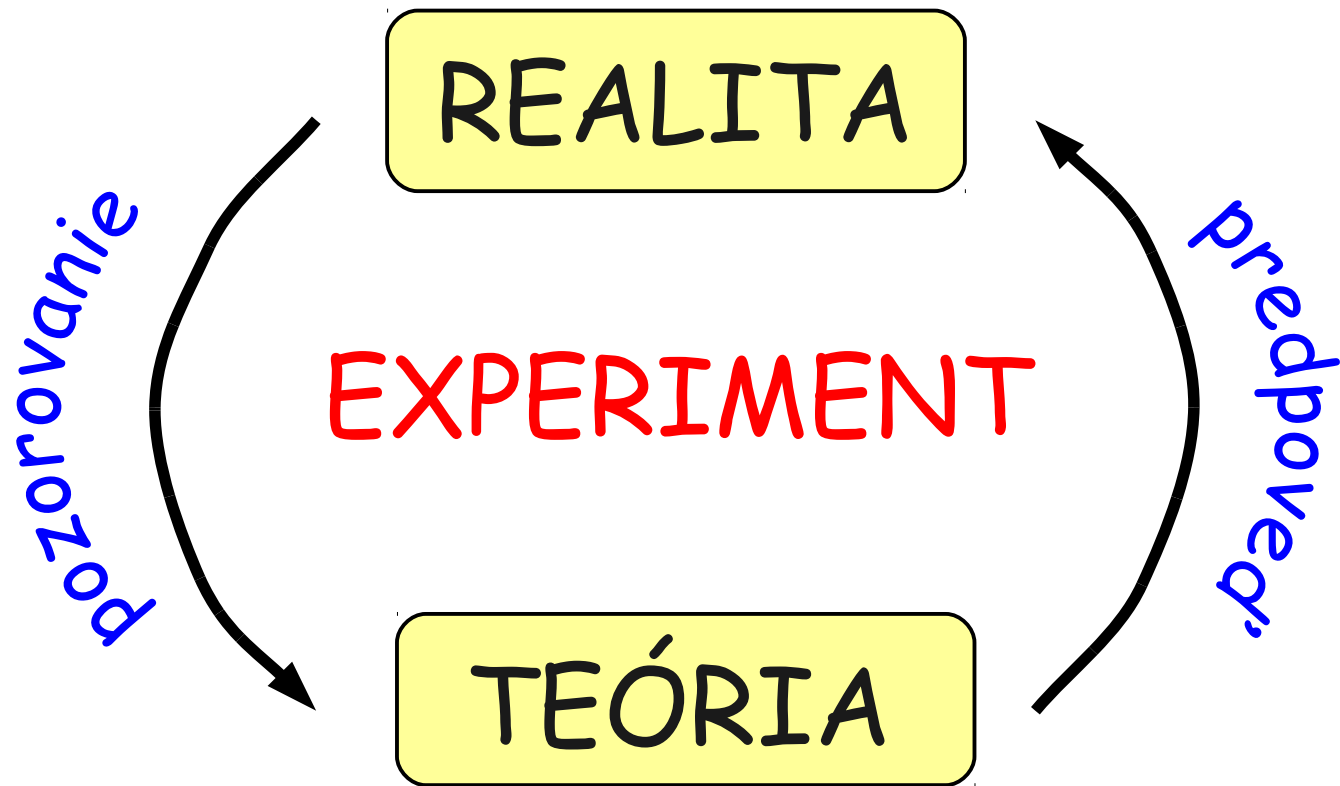
REALITA

TEÓRIA

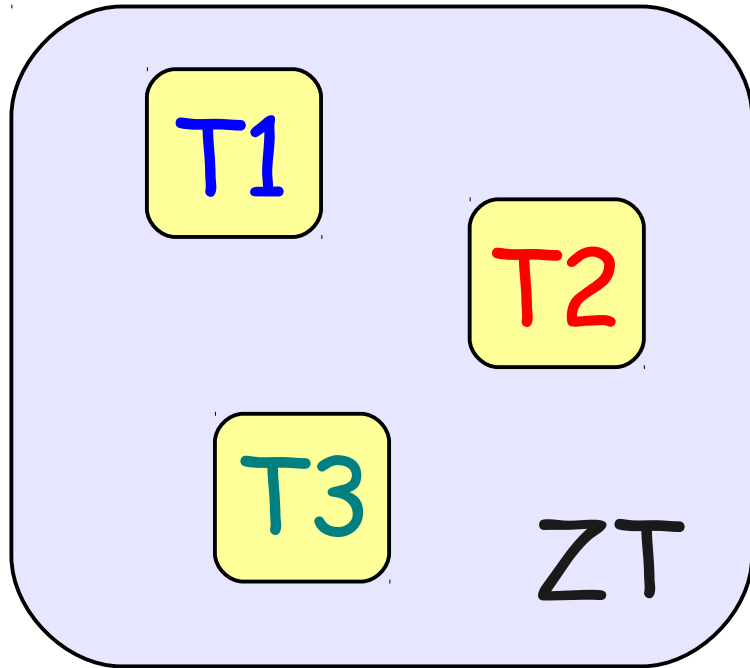

T1

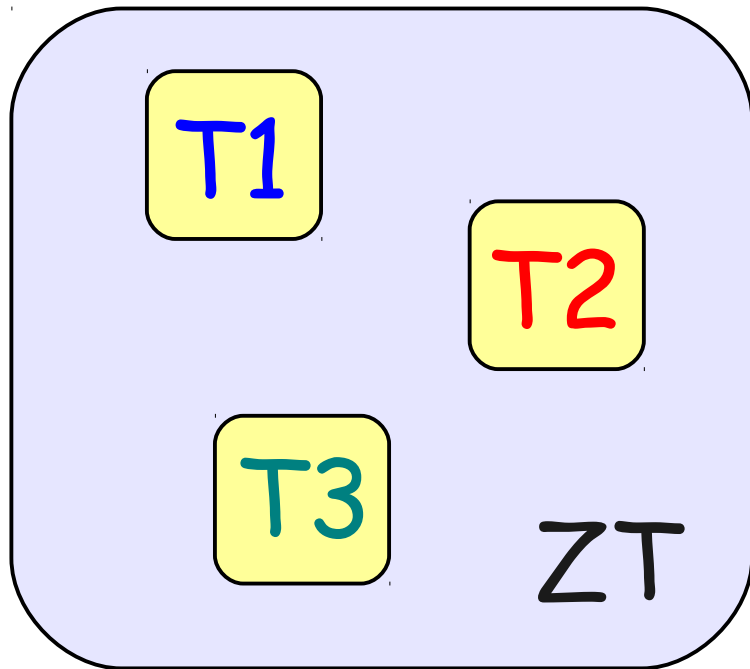
T2

T3

zjednotenie:

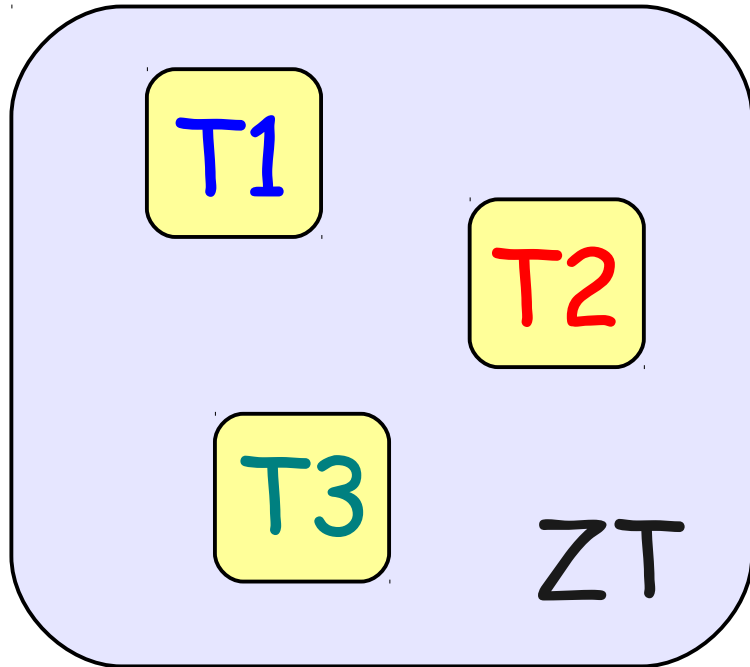
zjednotenie:

pozemské + nebeské pohyby
= Newton

elektrina + magnetizmus
= Maxwell

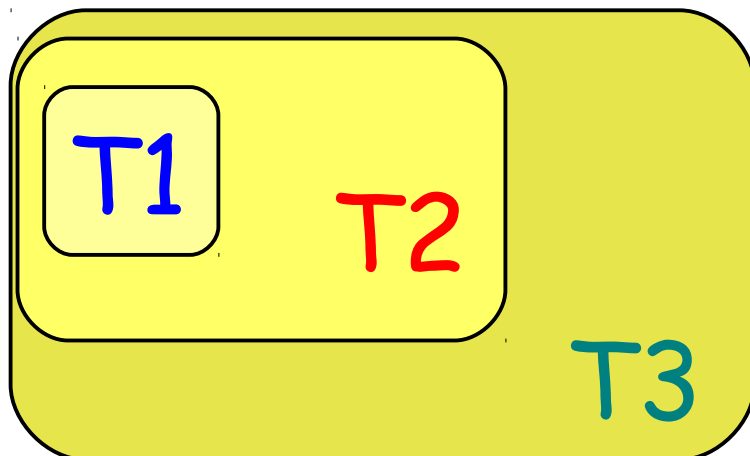
zjednotenie:

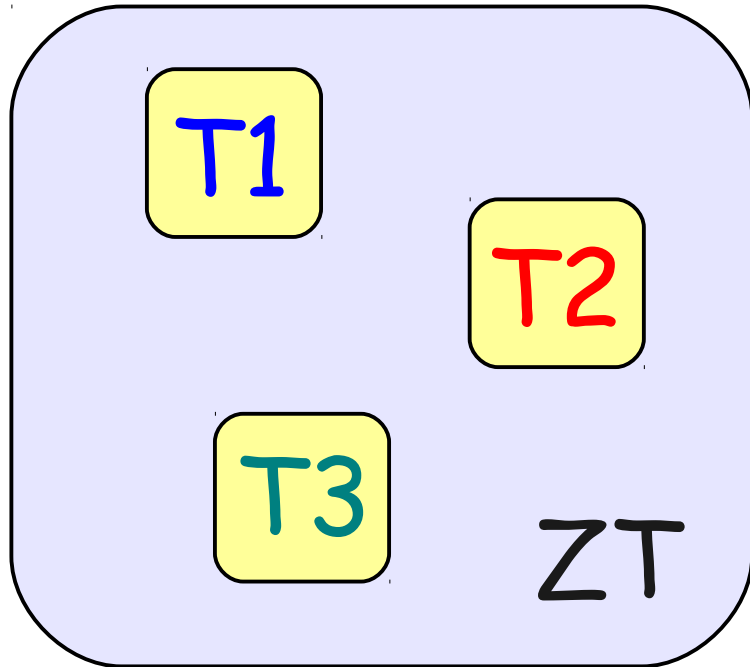
pozemské + nebeské pohyby
= Newton

elektrina + magnetizmus
= Maxwell

zovšeobecnenie:

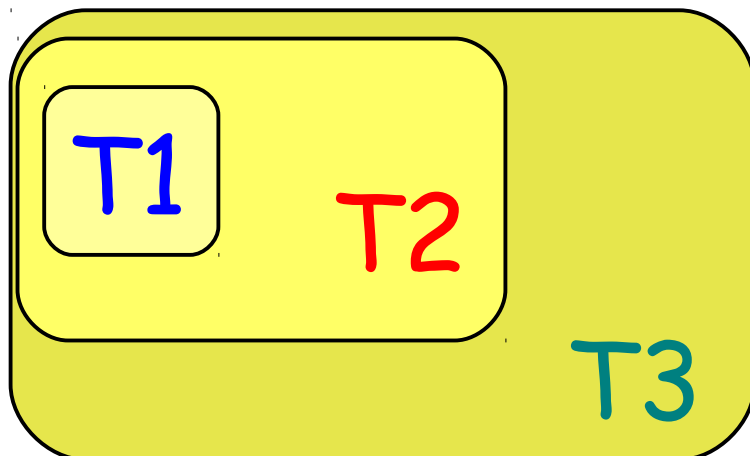
zjednotenie:

pozemské + nebeské pohyby
= Newton

elektrina + magnetizmus
= Maxwell

zovšeobecnenie:

Newtonova mechanika

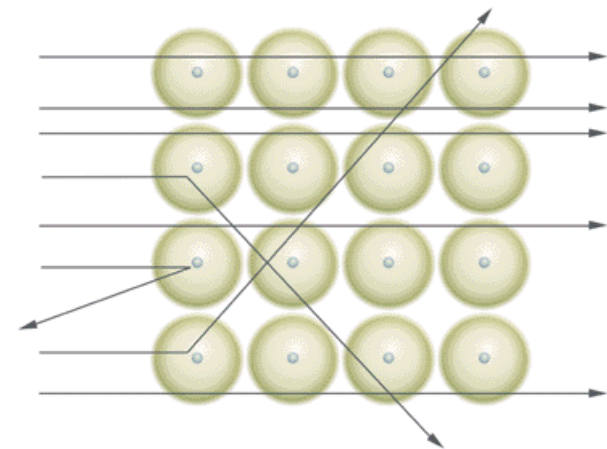
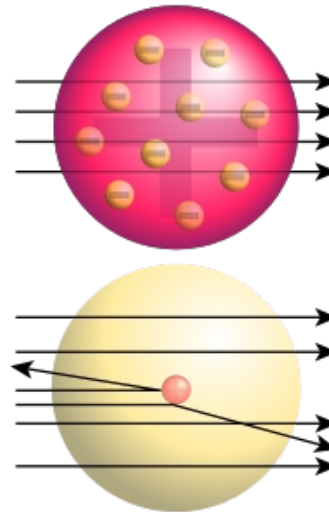
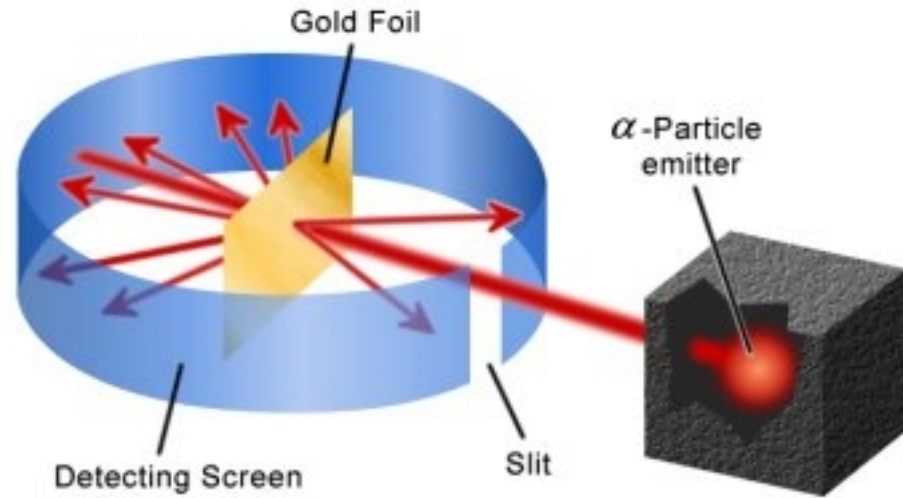

Einsteinova relativita

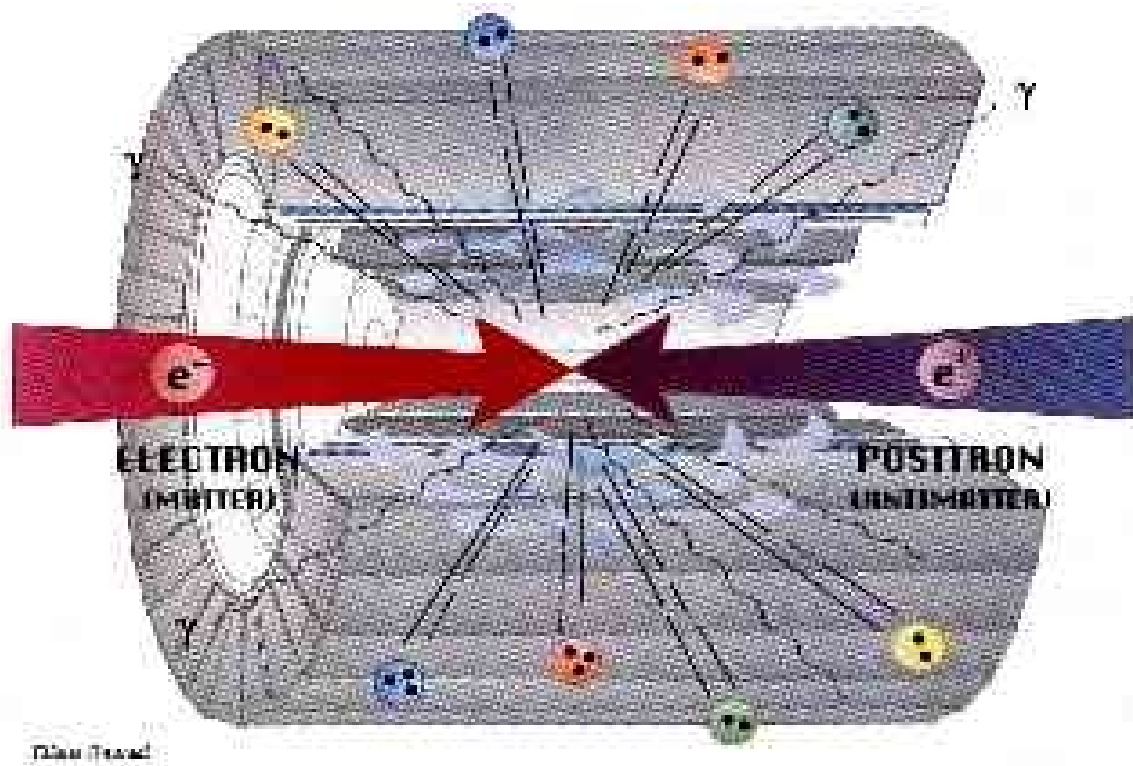
Štruktúra:

Ernest Rutherford
1911

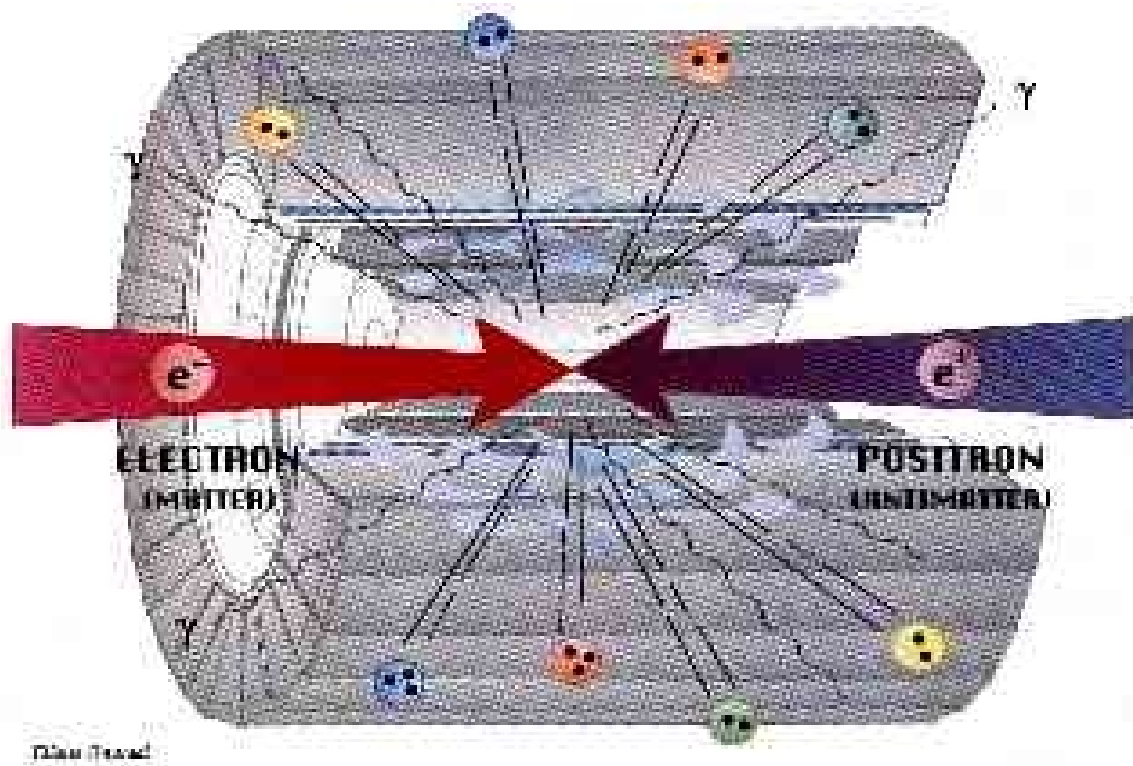

Nové častice:

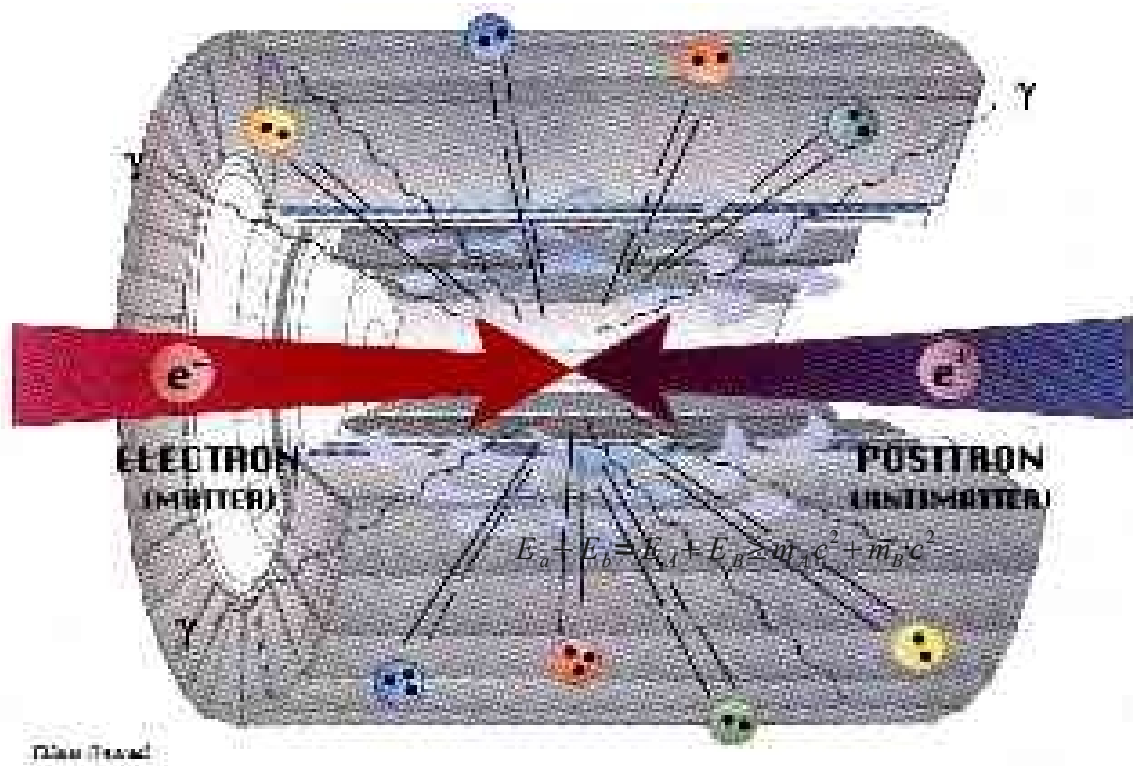

Nové častice:

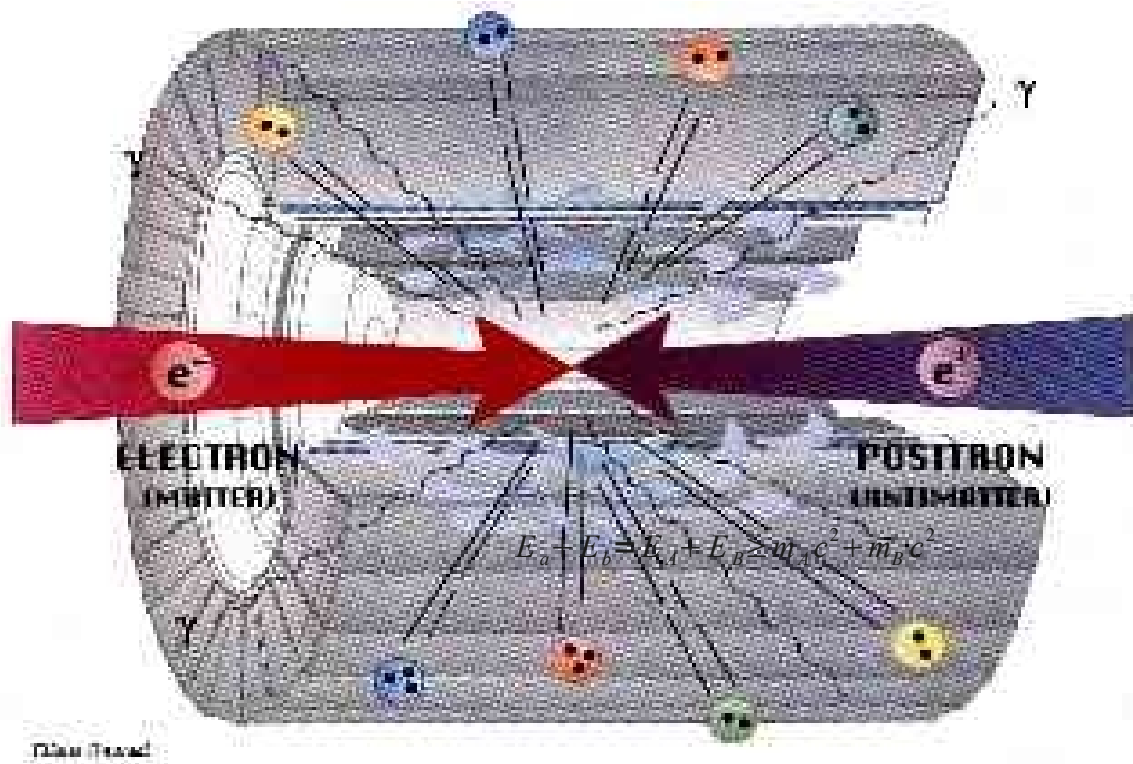
Nové častice:

$$a + b \rightarrow A + B$$

$$E_a + E_b = E_A + E_B$$

Nové častice:

$$a + b \rightarrow A + B$$

$$E_a + E_b = E_A + E_B \geq m_A c^2 + m_B c^2$$

III. Čo nevieme

Je otázka, čo je pre vedca významnejšie,
či znalosť faktov, či fantázia.

A.Einstein

priestor:

10^{-18} m - 10 mld. sv. rokov

čas:

10^{-26} s - 13 mld. rokov

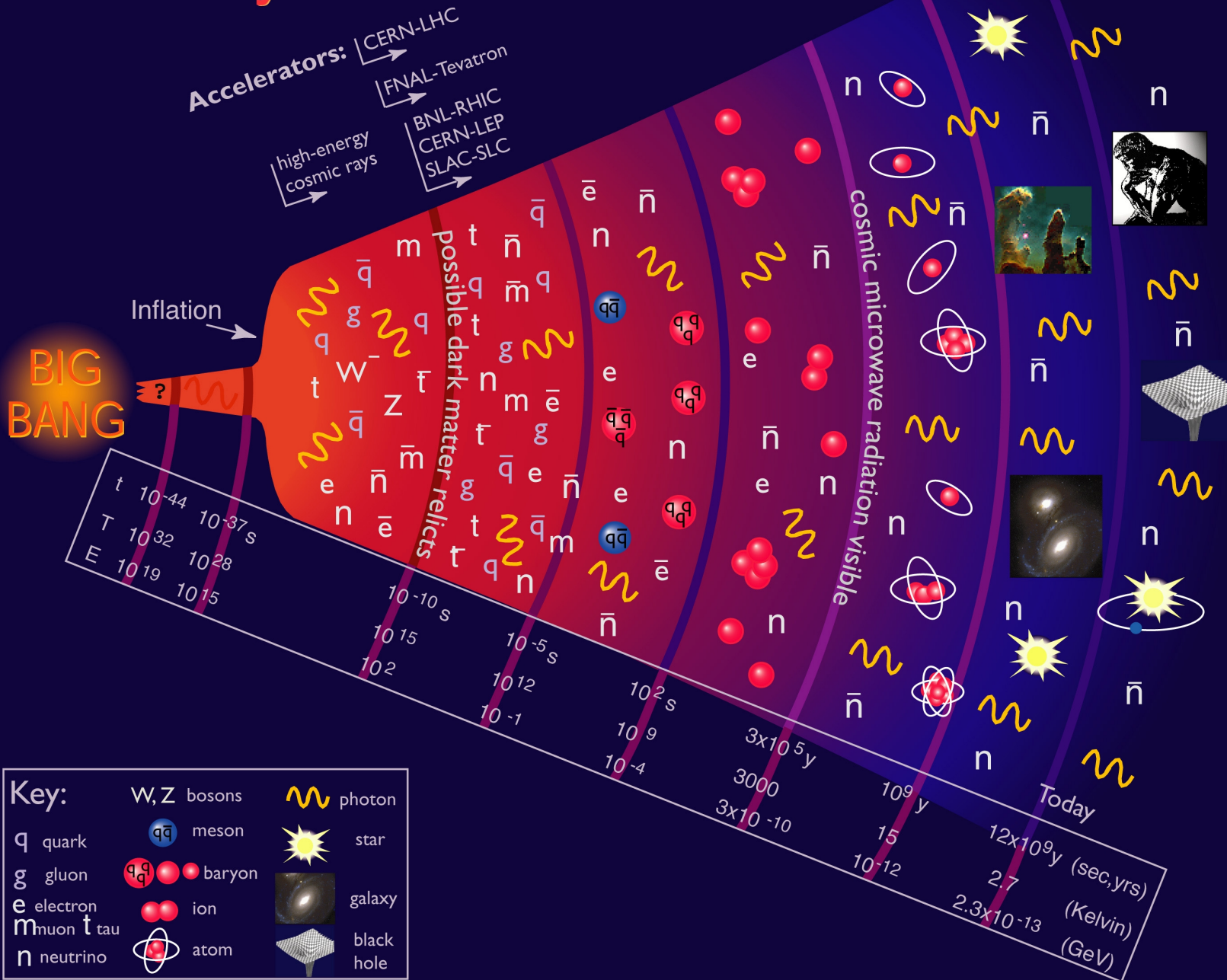
energia $\Rightarrow$ hmotnosť:

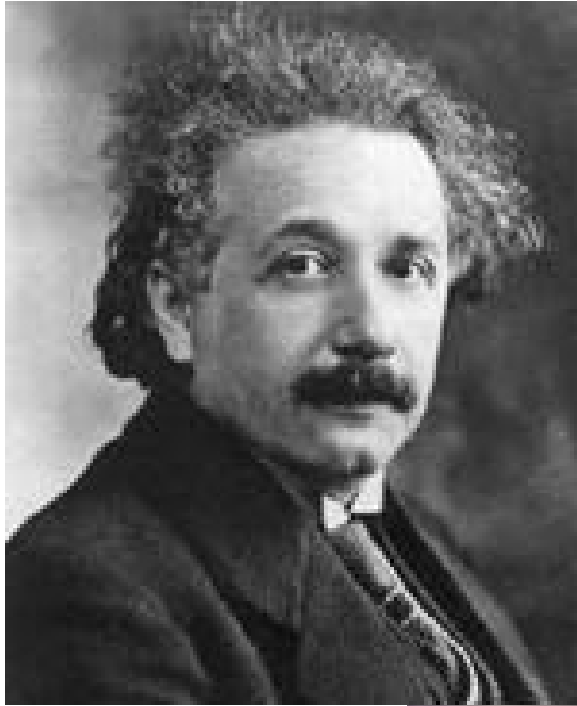
LEP e^+e^- : 210 GeV

Tevatron $p\bar{p}$: 1960 GeV

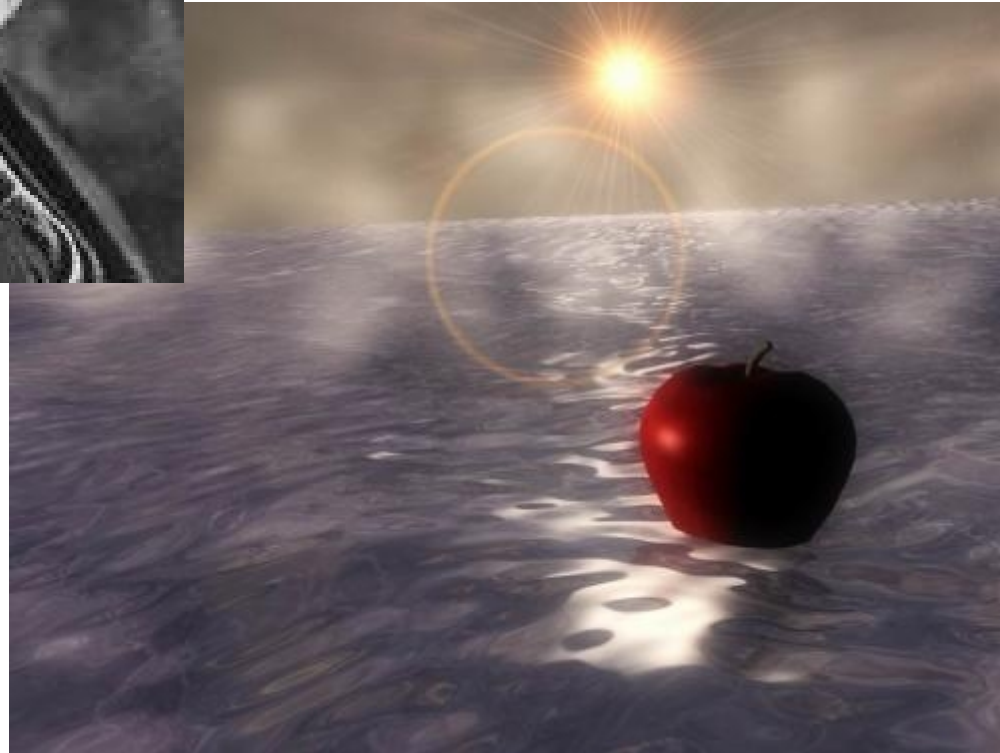
LHC pp: 14000 GeV

History of the Universe

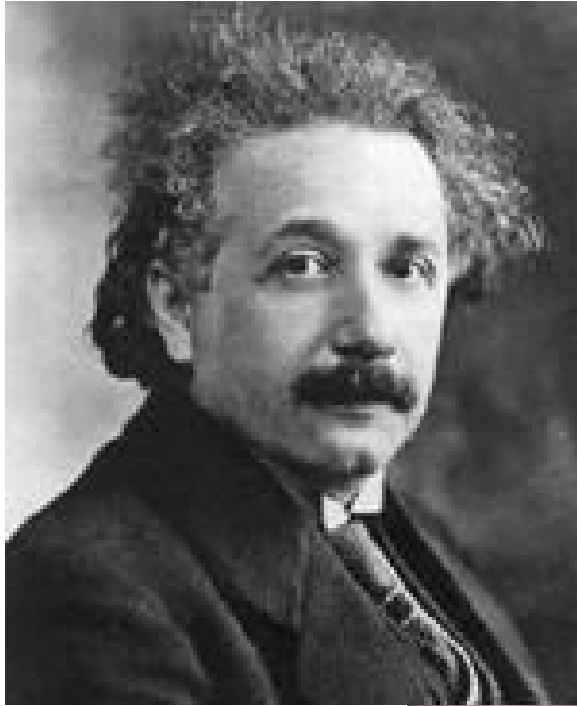

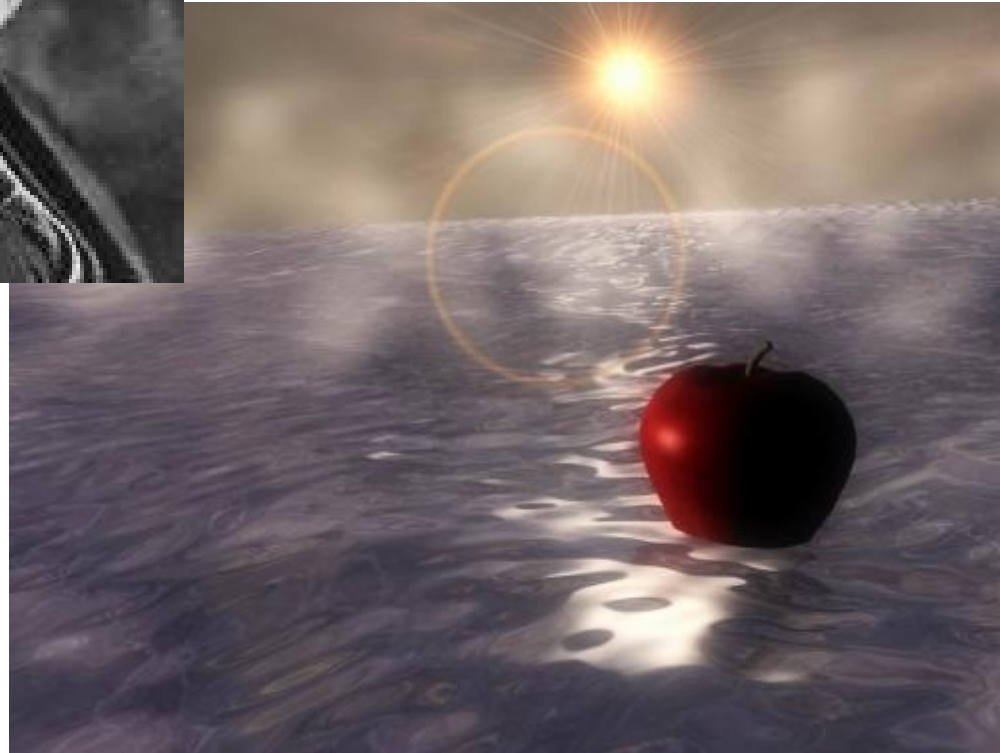
gravitačná sila
=
zakrivenie časopriestoru

gravitačná sila
=
zakrivenie časopriestoru

- nemáme teóriu gravitačnej sily v mikrosvete

- Big Bang → rozpínanie vesmíru
- baryónová hmota = 4% (svietiaci = 0.5%)
- nebaryónová tmavá hmota = 26%
- rozpínanie sa zrýchľuje => tmavá energia = 70%

- prečo práve tri generácie?
- sú elementárne častice elementárne?
- hmotnosti častíc
- hodnoty konštant
- dajú sa všetky 4 sily zjednotiť?
- čo bolo pred Big Bangom?
- je náš vesmír jediný?
- čo je čas?
- čo je priestor?

IV. Ako sa to pokúšame zistiť

Dôležitá vec je neprestat' sa pýtať.

A.Einstein

Experimentátori:

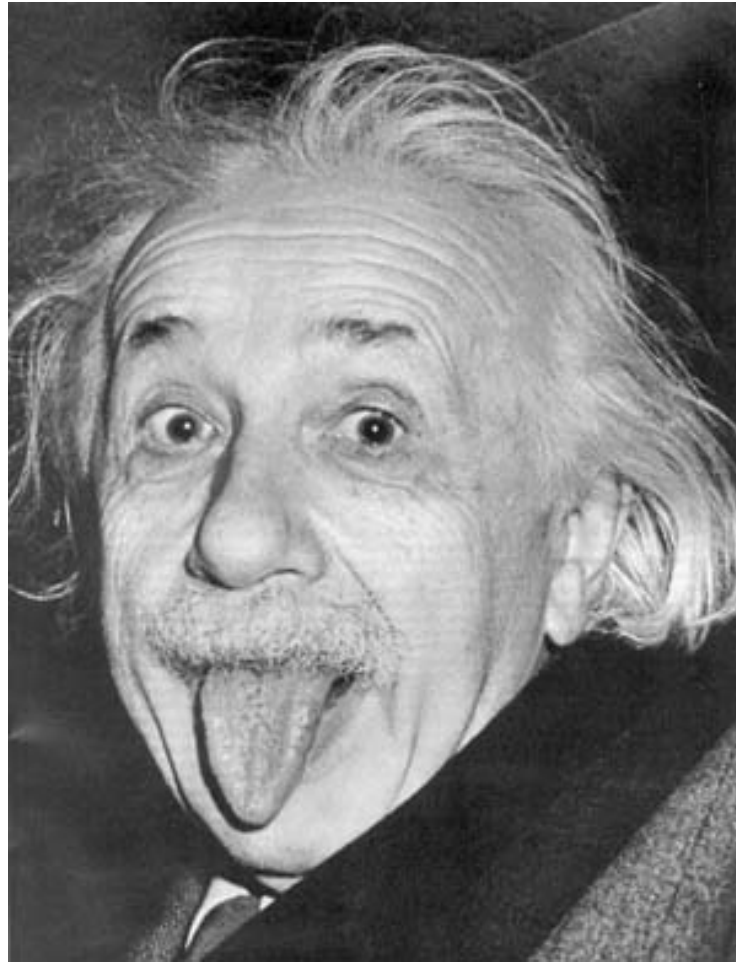
- urýchľovače (LHC, ILC)
- neutrínové experimenty
- kozmické žiarenie
- reliktné žiarenie
- teleskopy
- gravitačné vlny

Experimentátori:

- urýchľovače (LHC, ILC)
- neutrínové experimenty
- kozmické žiarenie
- reliktné žiarenie
- teleskopy
- gravitačné vlny

Teoretici:

- veľa kávy

Radost' vidiet' a rozumiet' je najkrajší dar prírody.
A. Einstein